

SKOLOTĀJI

JAUTĀJUMI, AR KURU PALĪDZĪBU ATTĪSTĪT PAŠVADĪTAS MĀCĪŠANĀS PRASMES!

1 PLĀNOŠANA!

- ▶ KO KONKRĒTI SKOLĒNS VĒLAS PAVEIKT UN KĀPĒC TAS VIŅAM UN CĪTIEM IR NOZĪMĪGI?
- ▶ KĀDI IR SOĻI, LAI PAVEIKTU IECERĒTO, UN KĀDOS CĪTOS VEIDOS TO VARĒTU PAVEIKT?
- ▶ KĀDS ATBALSTS BŪS NEPIECIEŠAMS, LAI PAVEIKTU PLĀNOTO, UN KUR TO VARĒS IEGŪT?

2 UZRAUDZĪŠANA!

- ▶ KO VAJADZĒTU MAINĪT VAI PAPILDINĀT SĀKOTNĒJĀ PLĀNĀ, LAI PAVEIKTU IECERĒTO?
- ▶ KAS LIECINA, KA SKOLĒNS TUVOJAS IZVIRZĪTAJAM MĒRĶIM?
- ▶ KĀ PĀRBAUDĪT, VAI PAVEIKTAIS ATBILST IZVIRZĪTAJEM KRITĒRIJEM?

3 NOVĒRTĒŠANA!

- ▶ KAS LIECINA, KA IR SASNIEGTS IZVIRZĪTAIS MĒRĶIS? VAI TIKA ĪSTENOTS SĀKOTNĒJI IZSTRĀDĀTAIS PLĀNS?
- ▶ KĀ SKOLĒNS JUTĀS UZDEVUMA VEIKŠANAS LAIKĀ UN PĒC TĀ? VAI VIŅŠ LEPOJAS AR SASNIEGTO REZULTĀTU UN KĀPĒC?
- ▶ KAS PALĪDZĒJA UN KAS TRAUČĒJA ĪSTENOT IECERĒTO PLĀNU UN SASNIEGT IZVIRZĪTO MĒRĶI?

SKOLOTĀJI

Pilnveidotajā mācību saturā pašvadītas mācīšanās caurviju prasmes palīdz attīstīt un māca skolotāji, paredzot skolēniem tādas aktivitātes, kas darbina emocionālos, domāšanas un uzvedības procesus, palīdz tos ieraudzīt, plānot un vadīt.

Kā tieši pašvadīta mācīšanās atšķiras no patstāvīgas vai vadītas mācīšanās? Svarīgi saprast, ka skolotāja iedots uzdevums, ko skolēns izpilda patstāvīgi, nav uzskatāms par pašvadītu mācīšanos, tāpēc svarīgi definēt būtiskākās atšķirības, kas raksturo pašvadītu mācīšanos:

1. Skolēniem ir iespēja vērtēt pašiem savu un/vai citu skolēnu darbu, izmantojot dažādus pašpārbaudes rīkus, vērtēšanas kritērijus un snieguma vērtējuma aprakstus;
2. Skolēni var noteikt paši savu mācību tempu, izmantojot kopīgi pārrunātu darba plānu un pieturoties pie norunātajiem atskaites punktiem;
3. Skolēniem ir iespējas pašiem izlemt, kad un vai nepieciešama palīdzība, pieaicinot skolotāju kā konsultantu;
4. Skolēniem ir iespējas pašiem izvēlēties uzdevumus atbilstoši savām kompetencēm un prioritātēm.

Skolēnam jābūt ne tikai plānot, uzraudzīt un izvērtēt savu mācīšanos, bet arī jāattīsta metakognitīvās prasmes un dažādas mācīšanās stratēģijas. Metakognitīvās prasmes jeb domāšana par domāšanu māca skolēniem apzināties savu spēju izvēlēties stratēģijas un resursus, kas efektīvāk palīdz īstenot plānoto uzdevumu.

Piemēram:

Var izmantot domāšanas darba lapu ar jautājumiem: *Es domāju..., Es brīnos..., Es pamanu..., Es redzu..., Es jūtos..., Es saprotu...* Šādi tiek viedots ieradums padomāt par notiekošo pirms ķeršanās klāt pašam uzdevumam.

Lasot tekstu vai risinot situāciju uzdevumus, skolotājs vedina skolēnus uzdot sev jautājumus: *Ko es par šo jau zinu? Kas man nav skaidrs? Kāda ir galvenā doma? Kur man varētu būt nepieciešama palīdzība?* Var izveidot jautājumu sarakstu, ko piestiprināt skolēniem redzamā vietā (jautājumi var atšķirties dažādiem priekšmetiem un uzdevumu veidiem). Skolotājs modelē šo rīcību, skaļi domājot pats. Ar laiku konkrēti jautājumi vairs nav jāuzdod, vienkārši jāatgādina skolēniem, lai *parunā ar sevi*.

Iemācoties atcerēties un izstāstīt savu domu gaitu, skolēns var izspriest, kādu paņēmieni lietojis, lai atrisinātu veicamo uzdevumu, un vēlāk jau apzināti izvēlēties konkrētu paņēmieni, nevis sākt līdzīgu problēmu risināt kā jaunu. Klausoties citu skolēnu vai skolotāja izvēlētajos risinājumos, skolēns var analizēt, kurš bijis veiksmīgāks, ērtāks un ātrāks veids, tādēļ mācīšanās procesā ir būtiski dalīties pieredzē, kā konkrētā darbība ir paveikta.

Lasot tekstu, skolēns teksta malās atzīmē simbolus, tādējādi apzinot sev jau zināmo un neskaidro informāciju. Šāda veida darbības palīdz iedziļināties tekstā un trenē lasītprasmi. Ja nav iespējams rakstīt, var līmēt mazas līmītiņas.

- ✓ Šo zināju
- ⊕ Jauna informācija
- ? Nesapratu
- ! Kas interesants, pārsteidzošs
- (apvilktis) Nezināms, neskaidrs vārds

PLĀNOŠANA

Lai skolēns spētu vadīt savu mācīšanos, būtiski ir iemācīties plānot savu darbu. Plānošanas posmā svarīgi ir tādi elementi kā atbildības nodošana, mērķa izvirzīšana, darbības plāna izveide, resursu apzināšana un prioritāšu izvirzīšana.

Atbildības nodošana

Pirms sagaidīt un prasīt no skolēna pašvadītas mācīšanās iezīmes nepieciešams padarīt mācīšanos redzamu, tā modelējot, kā notiek zināšanu un prasmju apguves process, lai skolēni varētu to pārnest uz savām darbībām.

Skolēni var uzņemt atbildību par mācību vadīšanu, sākot ar mācību plāna izstrādi un beidzot ar stundas refleksiju.

Piemēram:

Padariet mācību plānu skolēniem pieejamu, ļaujiet viņiem sekot tam līdzī un, iespējams, veikt tajā pamatotas izmaiņas;

Iesaistiet skolēnus mērķu izvirzīšanā;

Ļaujiet noteikt secību, kā tēma tiks apgūta (gadījumos, kad tas ir iespējams)

Ļaujiet izvēlēties refleksijas veidu u.tml.

Nododot atbildību par mācību procesu skolēnu rokās, būtiski ir atrast līdzsvaru, lai skolotājs nedarītu pārāk daudz skolēnu vietā, tādējādi atņemot viņiem atklājuma prieku un sajūtu, ka mācīšanās rezultāts ir viņa sasniegums (nevis skolotāja), bet neatstājot arī skolēnu vienu šajā cīņā, pamanot, kur un kā tomēr nepieciešams atbalsts, lai izvirzīto mērķi sasniegtu visi.

Mērķa izvirzīšana

Mērķa izvirzīšanas posmā skolēni tiek rosināti noskaidrot, kas viņiem jāapgūst, kādas prasmes tiks pilnveidotas, kas ir tas, ko viņi paši vēlas iemācīties / paveikt un kāpēc. Skolēni pārrunā saistošās idejas un ieceres, meklē informāciju, kā ieceri īstenot, kur tas būs noderīgi un kādi no tā būs ieguvumi.

Piemēram:

Kā skolēns var izvirzīt sev stundas mērķi, ja zināms konkrēts mācīšanās plāns un mērķis ilgākam laikam?

Jaunākajās klasēs izvirzāmi mazāki mērķi, kurus ir viegli izvērtēt.

Piemēram:

Ja 3. klases skolēniem izvirzīts mērķis iemācīties reizrēķinu, tad varam uzrakstīt visus apgūstamos reizinājumus katru uz savas lapiņas un ļaut skolēnam šķirot, kuru viņš zina, bet kuru - nezina, liekot lapiņas atsevišķās kaudzītēs vai aploksnēs. Šāds process palīdz kontrolēt un atvieglot pašu mācīšanās procesu, jo varbūt skolēns nezina tikai piecus piemērus, tāpēc vairāk vajadzētu pievērsties tieši šiem pieciem nevis visam reizrēķinam.

Prakumu sāk ar atcerēties, iemācīties, iemācīties labāk, saprast, uzlabot prasmi, nostiprināt prasmi vai pamācītāji.

Vārds	Kāds ir labs šīs stundas mērķis?	Kurus uzdevumus uzskatīji?	Vieta, uzdevums
Māya	izpildīt 4 uzdevumus iemācīties jauno skaitli	8, 9, 10	☀️
Marta	Izpildīt 4 uzdevumus, ja es atbilstoši uzdevumiem ar dabas un dzīvnieku attēli un skaitļiem.	9, 10, 11	☀️
Linda R.	Es izpildīšu 5 uzdevumus un es saprastu 7 uzdevumu tēmu.	1	
Aliss	saprast 11 uzdevumus 3 uzdevumi	3	☀️
Liliana	Saprast kas ir jauno skaitli	7, 8, 9, 10, 11	☀️
JK.	Atlikt uz skaitļu stari skaitļus	10-14	☀️
LST	ES GRĪDU IEMĀCĪTIES ATLIKT SKAITĻUS uz stari	10-14	☀️
LS	Saprast 10 uzdevumus un 11 uzdevumus	8-11	
E. A.	Saprast un atlikt uz skaitļu stari	NEK	
KNN	SAPRAST KĀ SPĒLĒT SPĒLI	7, 8, 9 SPĒLE	☀️
Sanna	Saprast un atlikt uz skaitļu stari	8, 9, 10, 11	☀️
Mona	Saprast un atlikt uz skaitļu stari	1	☀️
Viktors	Uzlabot zināšanu par skaitļiem un atlikt uz skaitļu stari	11, 7, 8	☀️
Alisa	izgulēt		

Uzturēti stundas beigās vari līmēt pretī savam mērķim, ja izdevās to sasniegt. Es pievienošu uzlīmi, ja izvirzīju sev īpaši izaicināšanu mērķi vai ja stundā tev ir bijuši īpaši noderīgi un neatlojami centieni sasniegt mērķi.

RĪKS nr. 1

Apgalvojumu saraksts

Tēmas sākumā iedod apgalvojumu sarakstu, un skolēni, balstoties esošajās zināšanās, nosaka, piekrīt vai nepiekrīt tiem. Skaidro, kāpēc tā domā. Ja saraksts nosedz visu apgūstamo konkrētā tematā, tas var kalpot kā sasniedzamo rezultātu modelis (*Kas man būs jāzina, tēmu noslēdzot?*). Arī skolotājam šis var noderēt, lai pielāgotu turpmāko mācīšanu, ja zināšanu līmenis par attiecīgo tēmu ir virs vai zem prognozētā.

Piemēram:

Patiesi	Aplami	Apgalvojums	Patiesi	Aplami
		Zilais valis ir lielākais dzīvnieks, kāds jebkad dzīvojis pasaulē.		
		Zilo vaļu mātītes ir mazākas nekā tēviņi.		

Tēmas beigās tiek veikta otrreizēja apgalvojumu izvērtēšana, balstoties jauniegūtajās zināšanās. Skolēni salīdzina rezultātu, izvērtē, secina.

RĪKS nr. 2

Ko es gribu iemācīties?

Šī rīka nozīme ir tāda pati kā iepriekšējam, tikai tas vairāk piemērots skolēniem, kuriem jau ir pieredze savu prasmju analizēšanā.

Piemēram:

1. Ko es zinu/protu?	2. Ko es gribu iemācīties?	3. Ko es iemācījos?

Temata sākumā skolēns atbild uz pirmajiem diviem jautājumiem tēmas kontekstā, bet temata beigās uz trešo. Salīdzina rezultātu, izvērtē, secina.

Plāna izveide

Piemēram:

Kā var izskatīties mācīšanās plāns, pildāmie uzdevumi un prasmju pārbaude beigās

Lai mācīšanās procesā skolēns varētu sekot līdzi, vai viņš tuvojas izvirzītajam mērķim, svarīgi izstrādāt veicamo uzdevumu plānu. Pirmajās klasēs plānošana jāsāk stundas līmenī, izplānojot, ko mēs darīsim šajā stundā, lai sasniegtu mērķi un kā pārbaudīsim, vai tas ir izdevies. Tad var lēnām audzēt plānošanas apmērus līdz nedēļas vai mēneša plānam, bet tikai tad, ja sasniedzamais mērķis ir ļoti konkrēts un tam ir skaidri kritēriji, kā piemēram, šī materiāla sadaļā par pašvadītas ģitārspēles apguvi sākumskolēniem.

Veicamo uzdevumu plānā jāparedz sadaļa arī nepieciešamo resursu uzskaitēi. Atkarībā no skolēnu vecumposma un mācību priekšmeta, resursi var būtiski atšķirties - ja vienā mācību priekšmetā svarīgi uzskaitīt visas nepieciešamās detaļas, tad citā priekšmetā jāprot izvēlēties drošticamus informācijas avotus. Neatkarīgi no resursu veida, svarīgi dot skolēniem iespēju pašiem šo sarakstu veidot, skolotājam tikai iesakot papildinājumus procesa laikā.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	ieskaite
Reiznēķins	✓								i 06.04. 2.5
I Dalīšana ar viencipara skaitli	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	i 11.04. 2.5
Saskaitīšana un atņemšana rakstos (atkārtojums)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x
II Reizināšana ar divciparu skaitli	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	i 20.04. 2.5
III Dalīšana ar divciparu skaitli	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	i 25.04. 2.5
* Figūras	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x

Tēmās, kurās nav paredzēta ieskaite, jāizpilda visi uzdevumi. Tēmās ar ieskaiti, izpildīt visus uzdevumus ir ieteicams, bet ja uzskati, ka esi apguvis tēmu, vari kādu uzdevumu izlaist.

Tēmas apgūstamas pēc kārtas. Izņēmums ir tēma "Figūras", tos uzdevumus vari pildīt arī pa vidam.

Par palīdzēšanu klasesbiedram vari pelnīt bonus punktus.

Es palīdzēju

Vārds	Paraksts	Vārds	Paraksts	Vārds	Paraksts
1. Alise	Alise A.	5. Valērijs	Valērijs V.		
2. Jurga	M. M.	6. Sabīna	SABĪNA	9.	
3. Alberta		7.		11.	
4. Linda	Linda R.	8.		12.	

Prioritāšu izvirzīšana

Pildot gan uzdevumus, gan pārbaudes darbus, skolēniem ir būtiski saprast, kas ir svarīgākais, ar ko sākt, cik daudz laika tas aizņems. Jau mērķa izvirzīšanas un plānošanas stadijā rosīniet skolēnus atzīmēt prioritātes.

Arī mācību stundas uzdevumus vai pārbaudes darbus ieteicams papildināt ar jautājumiem, kas liek domāt par prioritātēm:

Piemēram:

Atbildēt uz jautājumiem:

Kas ir pats svarīgākais, kas man jāizdara?

Kuram plāna punktam ir citas alternatīvas?

Bez kura punkta, iespējams, var iztikt?

Kā iepriekšējais plāna punkts palīdz sasniegt nākamo?

Piemēram:

Kā iepriekšējais uzdevums var palīdzēt šī uzdevuma pildīšanā?

Kāds labums būs, ja tas būs izdarīts?

Vai ir svarīga secība, kādā tiek pildīti uzdevumi?

Laika organizēšana

Plānošanas posmā skolēns mācās organizēt savu laiku. Sākumā tas būs vieglāk tādos priekšmetos kā dizains un tehnoloģijas vai vizuālā māksla, jo te tiek radīts konkrēts produkts.

Piemēram:

Skolēns izvērtē, cik laika veltīs ideju ģenerēšanai, skicēšanai, darba izstrādei u.tml. Pirmajās klasēs skolotājs dod laika rāmi katram posmam, bet ar laiku arī šo var nodot skolēnam. Nebaidieties no tā, ka skolēni plānošanas procesā kļūdīsies! Ļaujiet viņiem to, bet nodrošiniet iespēju izdarīt secinājumus, kas nākamajā reizē būtu uzlabojams.

UZRAUDZĪBA

Īstenojot izveidoto plānu mērķa sasniegšanai, būtiski regulāri izvērtēt darba procesu, pārraudzīt plāna izpildi un paredzēt nepieciešamās izmaiņas, pielāgojoties reālajai situācijai. Šajā posmā būtiski attīstīt pašpārbaudes prasmes, iemācīties izvērtēt savu progresu, kā arī izstrādāt paradumus palīdzības meklēšanā.

PAŠPĀRBAUDE

Pašpārbaudes nozīme ir ļoti būtiska pašvadītas mācīšanās kontekstā, jo maina skolēna fokusu, kāpēc darbs tiek pārbaudīts: *Man ir svarīgi zināt, kur esmu kļūdījies, lai saprastu vai protu, vai tomēr nē. Norakstīt no cita nav jēgas, jo es mācos sevis dēļ, tas viss ir man. Nevis skolotājam.*

Iesākot šīs prasmes apgūšanu, viens no veidiem ir pareizo atbilžu pieejamība - skolēnam ir pieejamas atbilžu lapas, kurās var pārbaudīt sava darba pareizību.

Piemēram:

Skolēni savā tempā pilda darba lapas ar uzdevumiem. Kad lapa izpildīta, viņi no skolotāja galdā paņem atbilžu lapu, caurskata savu darbu, veic tajā piezīmes, labojumus un skolotājam iesniedz tikai savu rezultātu kopā ar secinājumiem par to, kas ir apgūts un kas vēl jāapgūst.

Lai nepieļautu, ka skolēns iestrēgst uzdevumā, ko nesaprot, var vienoties, ka skolēni sauc skolotāju, ja ir sasniegts noteikts kļūdu skaits (piemēram, no 10 piemēriem ir vairāk nekā 3 kļūdas). Skolotājs palīdz izanalizēt pieļautās kļūdas - vai tās ir neuzmanības, steigas radītas, vai tomēr nezināšana, neizpratne.

Turpinot pašpārbaudes prasmju attīstīšanu, skolēniem var piedāvāt nevis pareizās atbildes, bet gan definīciju, skaidrojumu, atgādni par uzdevuma saturu, ar kuru palīdzību skolēns var pārliecināties par uzdevuma izpildes pareizību.

Nākamā pakāpe – skolēns pats zina, kur meklēt nepieciešamo informāciju (likumu krājums, rokasgrāmata, enciklopēdija, vārdnīca, interneta resursi u.tml.).

PALĪDZĪBAS MEKLĒŠANA

Ko darīt, ja nezinu, ko darīt?

Skolēnu pirmā reakcija šādos brīžos nereti ir skaļš sauciens: “Es neko nesaprotu! Es nezinu, kas jādara!” Ja skolotājs vēlas skolēnos attīstīt pašvadītas mācīšanās prasmes, tad šādās situācijās uz izsaučieniem nevajadzētu reaģēt. Tā vietā skolotājs var dot skolēniem rīkus, kas palīdz saprast uzdevumu un veicamās darbības,

Piemēram:

Piedāvāt noteiktu laika sprīdi, kas paredzēts domāšanai par uzdevumu;

Piedāvāt uzvedinošus jautājumus, kas aicina *runāt ar sevi* vai *runāt ar tekstu*;

Aicināt skolēnus meklēt palīdzību pie klasesbiedriem:

Padomā pats, pajautā klasesbiedriem un tikai tad vērsies pie skolotāja, ja atbilde vēl nav skaidra!

Atbildēt tikai uz konkrētiem jautājumiem:

“Es neko nesaprotu!” nav uzskatāms par konkrētu jautājumu;

Neatbildēt uz jautājumu, bet norādīt, kur atbilde meklējama - kādā atgādnē, enciklopēdijā u.c.

Jādomā arī, kā izvairīties no otras galējības, kad skolēns nevienam neprasa palīdzību. Lai tas nenotiktu, var izstrādāt noteikumu - ja 5 minūtes skolēns netiek uz priekšu paša spēkiem, tad ir obligāti jāvēršas pēc palīdzības.

PROGRESA IZVĒRTĒJUMS

Neatkarīgi no tā, vai plāns un mērķis tika izvirzīts vienai stundai vai ilgākam mācību periodam, procesa vidū nepieciešams apstāties, lai novērtētu, kas jau ir sasniegts un kas vēl jāapgūst. Tas palīdz skolēniem ieraudzīt savu progresu, tādējādi vairojot motivāciju uzsāktu turpināt un paveikt līdz galam.

Ja skolēni plānošanas posmā izveidoja sarakstu ar darāmo, tad tagad viņi tiek aicināti izveidotajā rīcības plānā atzīmēt jau paveikto un ieviest nepieciešamās korekcijas.

Piemēram:

Paredzēt papildu darbības vai atteikties no tām, kas izrādījušās nesvarīgas.

Skolotāja uzdevums ir piedāvāt jautājumus, kas veido paradumu vērtēt savas darbības konkrēti un ar mērķi savu plānu uzlabot.

Piemēram:

Vai man izdodas/neizdodas īstenot paša izvirzītos uzdevumus/izaicinājumus?

Kā varu rīkoties, lai savu sniegumu uzlabotu?

Vai gribu sev izvirzītos uzdevumus koriģēt – kā?

Vai uzdevuma izpilde joprojām šķiet aizraujoša?

Varbūt esmu gatavs jauniem, izaicinošākiem uzdevumiem? Kādiem?

NOVĒRTĒŠANA

Novērtēšana ir būtisks solis, lai skolēns apzinātu paveikto un izdarītu secinājumus, kā uzlabot sniegumu citās reizēs. Šajā solī skolēns nosaka, cik veiksmīgi viņš sasniedzis mācīšanās mērķus un kādas stratēģijas viņam ir noderējušas.

Pašvadītās mācīšanās kontekstā būtiskākais nav iegūtais rezultāts vai citu novērtējums, bet gan tas, ko no šīs pieredzes skolēns ir ieguvis un ko konkrēti viņš darīs citādāk nākamajā reizē līdzīgā uzdevumā.

PLĀNA IZVĒRTĒŠANA

Skolēns atkal atgriežas pie sākotnēji izvirzītā plāna vai tabulas un veic atzīmes par padarīto. Izvērtēšanas procesā iespējams izmantot krāsas (sākumskolā) vai grafiskās zīmes.

Piemēram:

Iekrāso zaļā krāsā vai pieliek atzīmi pie tiem uzdevumiem, kas paveikti pilnībā;

Iekrāso dzeltenā krāsā vai pieliek +/- pie tiem uzdevumiem, ko izdarīja daļēji vai mainīja uzdevuma gaitā;

Iekrāso sarkanu vai pieliek "-" (mīnusiņu) tiem uzdevumiem, ko nepaveici vispār;

Pasvītrot tos uzdevumus, ar kuriem tikt galā bija vissarežģītāk, kas kavēja/traucēja lielā mērķa sasniegšanu.

Līdzīgi var reflektēt arī par izjūtām, pildot kādu darba lapu vai patstāvīgos uzdevumus - *ar šo uzdevumu man gāja viegli / vidēji / grūti; šis man izdevās labi / vidēji / slikti* u.tml.

Apgūstot pašvadītās mācīšanās prasmes, ļoti iespējams, ka mācību process prasīs lielāku atdevi no skolēniem, tāpēc jārēķinās, ka sākotnēji varētu būt zināma pretestība no viņu puses. Tomēr, konsekventi īstenojot plānotas mācību aktivitātes, sniedzot atbalstu un kopīgi svinot skolēnu sasniegumus, iespējams ne tikai attīstīt skolēnu pašvadītās mācīšanās prasmes, bet arī panākt lielāku gandarījumu par paveikto un apgūto, augstāku mācību motivāciju un atbildības sajūtu par savu ieguldījumu.